YASHIL

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№11

ISSN: 2992-8982

https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/

2025

YASHIL
IQTISODIYOT&TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Elektron nashr. 652 sahifa.
2025-yil, noyabr

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o‘rinbosari:
Karimov Norboy G‘aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay’ati:
Salimov Oqil Umrzoqovich, O‘zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O‘zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, “Nobel” mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a’zosi, Turkiya – O‘zbekiston do‘stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G‘afforovna, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug‘aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko‘nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo‘ja o‘g‘li, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O‘z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig‘i o‘rinbosari
Ochilov Farkhod, O‘zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig‘i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o‘g‘li, texnika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), katta o‘qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o‘g‘li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o‘g‘li, TDIU katta o‘qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

YASHIL
IQTISODIYOT&TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhriddinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow))
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:
Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po‘latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
G‘afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o‘qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja’sur Artiqboy o‘g‘li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:
Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Khusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo‘jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko‘rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: “Ma’rifat-print-media” MChJ
Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O‘zR Tabiat resurslari vazirligi, O‘zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

MUNDARIJA

YASHIL TRANSPORT SIYOSATINING BARQAROR RIVOJLANISH VA TARMOQLARARO INTEGRATSIYADAGI O‘RNI 21
Rahmonov Rasul Ne’matovich

BANK AKTIVLARI VA PASSIVLARINI BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH 34
Safarov Sanjar Ravshan o‘g‘li

O‘ZBEKISTONNING INVESTITSION JOZIBADORLIGINI OSHIRISH STRATEGIYALARI 38
Madraximova Irodaxon Sherzodbek qizi

HUDUDIY XIZMAT KO‘RSATISH KORXONALARIDA MENEJMENT SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING RAQAMLI TRANSFORMATSIYA MODELI 43
Maxmudova Nozimaxon Baxriddinxonovna

DAVLATNING BUDJET SIYOSATINI TAKOMILLASHTIRISHNING DOLZARB MASALALARI 50
A.A. Ismailov

DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIGINING MEXANIZMINI SAMARALI TASHKILLASHTIRISHDA MOLIYAVIY MANBALARNI SHAKLLANTIRISHNI YO‘NALISHLARI 56
Mansurov Mansur Alisherovich

ANTIKRIZISLI BOSHQARUV TIZIMLARIDA RANGLI SIGNAL MEXANIZMLARINING FUNKSIYALARI 61
Aliqulov Aziz Haydarjonovich

XODIMLARNI MOTIVATSIYALASHNING XALQARO MODELLARINI O‘ZBEKISTON KORXONALARIDA QO‘LLASH IMKONIYATLARI 66
Yormamatov Qodirjon Juraqulovich

RAQAMLI IQTISODIYOT OMILLARI VA ULARNING QISHLOQ XO‘JALIGI KORXONALARINING SAMARADORLIGIGA TA’SIRI 71
Yaxshiyev Shahzod Sherali o‘g‘li

OLIY TA’LIM MUASSASALARI VA MEHNAT BOZORI INTEGRATSIYASI BO‘YICHA XORIJ TAJRIBALARI 78
Haqqulov Fazliddin Faxriddinovich

YASHIL IQTISODIYOTGA O‘TISHDA RIVOJLANGAN VA RIVOJLANAYOTGAN DAVLATLAR TAJRIBASI 84
Aripov Abdulaziz Sakijonovich

YASHIL ENERGETIKA RIVOJLANISHINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI EKONOMETRIK BAHOLASH 89
Bobokulova Muhabbat Mahammadiyeva

ELEKTRON TO‘LOVLAR VA POS TIZIMLARI — KICHIK BIZNESDA SAMARASI VA XAVFLARI 93
To‘lqinov Dilshodxo‘ja Olim o‘g‘li

MINTAQADA RAQAMLI IQTISODIYOTNI BARQAROR RIVOJLANTIRISHNING ISTIQBOLLI YO‘NALISHLARI 98
Yusubov In’omjon Ikram o‘g‘li

SOLIQ SIYOSATINI RAQAMLI BOSHQARISH ORQALI BUDJET DAROMADLARINI BARQARORLASHTIRISH STRATEGIYASI 103
Xodjimatov Xamidullo Mamirjonovich

OZIQ-OVQAT TOVARLARI B2B BOZORINI RIVOJLANTIRISHDA ZAMONAVIY MARKETING STRATEGIYALARIDAN FOYDALANISH 108
Hayitboyeva Ullijon Bobonazar qizi

FARMASEVTIKA SANOATIDA INVESTITSION FAOLIYAT SAMARADORLIGINI BAHOLASH 113
Yaqubov Timurbek G‘anibekovich

SHAXSNI OVOZI ASOSIDA IDENTIFIKATSIYALASH VA AUTENTIFIKATSIYALASH ALGORITMLARI 123
Ozoda Sabirova Shermaxamatovna

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

YASHIL IQTISODIYOT — BARQAROR RIVOJLANISH GENERATORI 129
Berdibekova Dilfuza Xoldorbekovna

CHET EL MEHMONXONA TARMOQLARINING BRENDING STRATEGIYALARINI O'RGANISH 133
Ergashev Oybek Mamarasul o'g'li

MILLIY IQTISODIYOTDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIK SOHASINING MOLIYAVIY SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING USLUBIY JIHATLARINI TAKOMILLASHTIRISH 144
Arzikulov Otabek Ali o'g'li

TRANSPORT TIZIMI SOHASI KORXONALARINININING INNOVATSION SALOHIYATINI BAHOLASH YO'NALISHLARI 152
Ismailov Akmal Maxsudovich, Abilqosimova Shaxlo Sodiq qizi

MEHMONXONALAR SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA XODIMLARNING O'RNI VA AHAMIYATI 158
Abduxamidov Sarvar Adxamovich, Normurodov Tal'at Normurod o'g'li

KORXONALARDA HR TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI 163
Aminova Shaxnoza Aziz qizi

JAHON IQTISODIYOTIDA OZIQ-OVQAT XAFSIZLIK RO'LI 168
Abdusamatov Barkamol Rustamjon o'g'li

ТУРИСТИЧЕСКИЕ РЕСУРСЫ КАРАКАЛПАКСТАНА И СУЩЕСТВУЮЩАЯ ИНФРАСТРУКТУРА 174
Хошимова Камилла Навфал қизи

DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK MEXANIZMLARI: REKREATSION TURIZM SOHASIDA QO'LLASH TAJRIBASI VA ISTIQBOLLARI 184
Najmitdinov G'ayratbek Sharifovich

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA VIRTUAL TA'LIM PLATFORMALARI: TEXNIK VA PEDAGOGIK TALABLAR, TIZIMLI TAHLIL VA IQTISODIY JIHATLAR 189
Turayeva Adiba Ikramovna

ICHKI AUDIT TIZIMI VA UNI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI 193
Nuridinova Barchinoy Xusniddin qizi

MINTAQA IQTISODIYOTIDA SUV RESURSLARIDAN FOYDALANISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI 199
Xaitbaev Jasurbek Otaxanovich

MINTAQANING EKSPORT SALOHIYATINI OSHIRISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMI 204
Raimboyeva Mashhura Davronbek qizi

SURXONDARYO VILOYATIDA RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA XODIMLARNI BOSHQARISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH 210
Jobborov Anvar Egamberdiyevich

ISLOMIY MOLIYALASHTIRISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VA SUN'IY INTELLEKTNING DOLZARBLIGI 217
Nazarov Nodirjon Namoz o'g'li

JISMONIY SHAXSLARNING MOL-MULKINI SOLIQQA TORTISH MASALALARI 222
Mamadjanov Shuxrat Jalolidinovich

ENTREPRENEURSHIP AND BUSINESS MANAGEMENT IN UZBEKISTAN 225
Abdukhalikova Komila Abdukhalikovna

BANKLARDA BARQARORLIKNI TA'MINLASH UCHUN RAQAMLI YECHIMLARNI TAKOMILLASHTIRISH 229
Saydamatova Muxlisabonu Rasuljon qizi

PAXTA-TO'QIMACHILIK SANOATINI MODERNIZATSIYA QILISH YO'NALISHLARI: TAHLIL VA TAKLIFLAR 233
Abdullayev Hamidulla Abdug'ani o'g'li

WAYS TO IMPROVE THE EFFICIENCY OF STATE FINANCIAL REGULATION MECHANISMS IN ENSURING THE CAPITALIZATION OF INSURANCE ORGANIZATIONS 238
Abdullaev Erkinjon Azamovich

YASHIL IQTISODIYOTNI SHAKLLANTIRISHDA YASHIL MOLIYALASHTIRISHNING NAZARIY JIHATLARI 245
Xalikov S. X.

QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARI BOZORIDA KORXONALAR RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHDA MARKETING STRATEGIYALARIDAN FOYDALANISH 245
Xudayberganov Jasur Baxodirovich

WAYS TO IMPROVE THE EFFICIENCY OF STATE FINANCIAL REGULATION MECHANISMS IN ENSURING THE CAPITALIZATION OF INSURANCE ORGANIZATIONS 251
Abdullaev Erkinjon Azamovich

NATIJAVIYLIKKA YO'NALTIRILGAN BYUDJETLASHTIRISH JARAYONINING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI VA UNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI 257
Allakuliyev Akmal Baltayevich

SURXONDARYO VILOYATIDA RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA XODIMLARNI BOSHQARISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH 261
Jobborov Anvar Egamberdiyevich

TO'QIMACHILIK KORXONALARIDA BOSHQARUV TIZIMINI RESURSLARNI OPTIMALLASHTIRISH ORQALI TAKOMILLASHTIRISH 268
Avulchayeva Feruza Jurakuziyevna

BANKLARDA BARQARORLIKNI TA'MINLASH UCHUN RAQAMLI YECHIMLARNI TAKOMILLASHTIRISH 272
Saydamatova Muxlisabonu Rasuljon qizi

ZAMONAVIY ISH JOYLARINI SHAKLLANTIRISHDA AYOLLARNING ROLI 276
Tulyaganova Aziza

ISLOMIY MOLIYALASHTIRISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VA SUN'IY INTELLEKTNING DOLZARBLIGI 281
Nazarov Nodirjon Namoz o'g'li

TURIZM MARKETINGINING NAZARIY ASOSLARI, ZAMONAVIY YO'NALISHLARI VA UNI TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI 286
Xamidov Otabek Bakidjanovich

KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIK SOHASINING IQTISODIY KO'RSATKICHLAR TIZIMINI STATISTIK BAHOLASHNING USLUBIY JIHATLARI 290
Arzikulov Otabek Ali o'g'li

ЭКОЛОГАМ ПОЧЕТ И УВАЖЕНИЕ 298
Максудова Шахиста

DEBITOR VA KREDITOR QARZDORLIKNING MOHIYATI VA ULARNING O'ZGARISH TENDENTSIYALARI 304
Jo'raev Farruxbek Muxiddin o'g'li

O'ZBEKISTONDA ISLOMIY MOLIYALASHTIRISH XIZMATLARI BOZORINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI 307
Inomjonov Islomjon Ilxomjon o'g'li

ENTREPRENEURSHIP AND BUSINESS MANAGEMENT IN UZBEKISTAN 311
Abdukhalikova Komila Abdukhalikovna

МОБИЛЬНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ КОМПЕТЕНЦИЙ БУДУЩИХ ИНЖЕНЕРОВ 315
Хурамова Фарангиз Учкун кизи

ЦИФРОВИЗАЦИЯ НАЛОГОВ И АКЦИЗНАЯ РЕФОРМА УЗБЕКИСТАНА В ВТО 319
Дамир Рустамович Абдулов

BANK TIZIMIDAGI ISLOHOTLAR SHAROITIDA LIKVIDLILIK RISKINI BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI 324
Alimov Baxtiyor Murodovich

BANK AUDITINING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI VA UNI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI 335
Narziyev Xayotjon Azamatovich

O'ZBEKISTON SUG'URTA SOHASIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH MASALALARI 343
Abdimuminova Saodat Taxirjonovna

TO'QIMACHILIK SANOAT MAXSULOTLARI EKSPORT FAOLIYATI TAHLILI VA BRENDDA LIDERLIK TUSHINCHALARI 352
Abdulazizova Xushnoza Nayabovna

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

ИНСТИТУЦИОНАЛЬНО-ПРАВОВЫЕ МОДЕЛИ УПРАВЛЕНИЯ ОТХОДАМИ НА ОСНОВЕ ОПЫТА РАЗВИТЫХ СТРАН И ВОЗМОЖНОСТИ ИХ АДАПТАЦИИ В УСЛОВИЯХ УЗБЕКИСТАНА 357
Д. Мейлиева

O‘ZBEKISTON AUDITORLIK TIZIMIDA KASBDOSHLAR TOMONIDAN BAHOLASH (PEER REVIEW) TIZIMINI JORIY ETISH ISTIQBOLLARI 361
Parpiyev Jaxongir Ilxomjonovich

ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ И БОЛЬШИЕ ДАННЫЕ (BIG DATA) В УПРАВЛЕНЧЕСКИХ РЕШЕНИЯХ 366
Шарипов Бахтиёр Михлибаевич

O‘ZBEKISTONDA SUVGA BO‘LGAN TALABNI VAQTLI QATORLAR ORQALI TAHLIL QILISH 375
Sarvar Mamasoliyev

BOSHQARUV VA NAZORAT MAQSADLARIDA XARAJATLAR HISOBINI TASHKIL ETISH 383
Isomuxamedov Akbarjon Boxodir o‘g‘li

MINTAQALAR BARQAROR RIVOJLANISHINI TA’MINLASHNING ASOSIY YO‘NALISHLARI 389
Salomat NOROVA

O‘ZBEKISTON TURIZM BREND BOZORINING HOZIRGI HOLATI VA TENDENSIYALARI 394
Zufarov Akmal Gulamiddinovich

INNOVATSION IQTISODIYOTDA QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA MANBALARI SAMARADORLIGINI OSHIRISH METODOLOGIYASI 404
Qodirov Baxodirjon Tursunovich

O‘ZBEKISTON SOLIQ TIZIMINI MODERNIZATSIYA QILISHDA YAGONA INTERAKTIV DAVLAT XIZMATLARI PORTALINING O‘RNI VA AHAMIYATI 408
Dehqonov G‘ayratjon Raximovich

OLIY TA’LIM MUASSASALARIDA INNOVATSION HAMDA TIJORATLASHTIRISH MASALALARI 414
Inoyatov Mardonbek Mo‘min o‘g‘li

OLIY IQTISODIY TA’LIM ORQALI EKO-INNOVATSIYALAR VA “YASHIL” INVESTITSIYALARNI RAG‘BATLANTIRISH MEXANIZMLARI: SIYOSIY VA INSTITUTSIONAL DOIRALAR 418
Xasanova Zarina Maxamadalievna

XODIMLAR MALAKASINI OSHIRISH — ZAMON TALABI 427
Narzullaev Oybek Narzullaevich

BUXGALTERIYA HISOBINI YURITISHDA JURNAL-ORDER SHAKLINING AHAMIYATI 433
Axmedjanov Abdufato

KENDALL VA SPEARMAN TARTIBIY KORRELYATSIYA KOEFFITSIYENTLARI ASOSIDA YASHIL IQTISODIYOT INDIKATORLARINING STATISTIK O‘ZARO TA’SIRINI MODELLASHTIRISH 437
Muradov Rustamjon Sobitxonovich

ИНТЕНСИВНЫЕ И ЭКСТЕНСИВНЫЕ ОГРАНИЧЕНИЯ В РЕГУЛИРОВАНИИ СПРОСА 442
Аминджанова Румейса Батыровна, Камилова Наргиза Абдукахоровна

ИНКЛЮЗИВНЫЙ ПОДХОД В ТУРИЗМЕ: ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ И УЗБЕКСКАЯ ПРАКТИКА 445
Азимова Шахло Таировна

AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA MOLIYAVIY HISOBOTNING XAQARO STANDARTLARIGA O‘TISHNING HOLATI VA TAHLILI 450
Bayjanov Sarsengaliy Xalmuratovich

UZUM EKSPORT QILUVCHI KOMPANIYALARDA YASHIL O‘TISH JARAYONINI QO‘LLAB-QUVVATLASH UCHUN EKO-MARKETING VA AYLANMA IQTISODIYOT TAMOYILLARINI INTEGRATSIYALASH 454
Usmonova Diyora Mahmud qizi

UMUMTA’LIM MAKTABLARIDA XARAJATLAR SMETASI VA SHTATLAR JADVALINING TAHLILI: OPTIMALLASHTIRISH VA SAMARADORLIKNING YANGICHA USULLARI (NAMANGAN VILOYATI MISOLIDA) 461
Umarov Avzaljon Yodgorali o‘g‘li

INVESTITSIYALARNING KIRIB KELISHIGA TO‘SQINLIK QILUVCHI MUAMMOLARNI BARTARAF ETISH YO‘LLARI 467
Alimova Dilafro‘z Tohir qizi

FARMATSEVTIKA KORXONALARIDA MOLIYAVIY HISOBOT SHAKLLARINI TAKOMILLASHTIRISH VA INVESTORLAR UCHUN AXBOROT OCHIQLIGINI TA'MINLASH 470
Turdikulova Gulshad Nurmamatovna

ISHLAB CHIQARISH KORXONALARIDA MOLIYAVIY HISOBOTLARNING SHAFFOFLIGINI OSHIRISHDA MOLIYAVIY HISOBOTNING XALQARO STANDARTLARINING AHAMIYATI 477
Uztemirov Alisher Aktam o'g'li

INNOVATSION IQTISODIYOT SHAROITIDA SANOAT TARMOQLARI RAQOBATBARDOSHLIGINI TA'MINLASHGA YO'NALTIRILGAN BANDLIK TUZILMASINI OPTIMALLASHTIRISH 482
Tursunov Bekmuxammad Omonovich

XORIJ TAJRIBALARIDA SOLIQ BAZASINI ANIQLASH TARTIBI METODOLOGIYASINING MAVJUD METODLARI VA ULARNING XUSUSIYATLARI 489
Xalikchayeva Sadokat Ilxomjonovna

IQTISODIY XAVFSIZLIKNING KONSEPTUAL ASOSLARI VA UNING MAMLAKAT IQTISODIYOTIDAGI O'RNI 496
Ramatillaev M.R.

TIJORAT BANKLARIDA KREDIT RISKLARINI SUG'URTALASH VA DIVERSIFIKATSIYA QILISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH 502
Eshboyev Shahobiddin Anorqul o'g'li

TIJORAT BANKLARI O'RTASIDAGI RAQOBATNI BAHOLASH VA KUCHAYTIRISHNING ZAMONAVIY METODOLOGIYASI: O'ZBEKISTON TAJRIBASI 506
Qulmetov Mansurbek Ro'zmatovich

XALQARO REYTING TASHKILOTLARINING OLIY TA'LIM MUASSASALARIGA TA'SIRI VA MAVJUD PLATFORMALAR 515
O'rozboyev Xayrulla Murodboy o'g'li

TALABALAR MOTIVATSIYASINING MEXANIZMLARI: LOYIHA ASOSIDAGI TA'LIM TEXNOLOGIYALARIDA 523
Kasimova (Mulladjanova) Nasiba Azimdjanovna

ISH KUCHIDAN SAMARALI FOYDALANISH VA NORASMIY BANDLIKNI SOYADAN CHIQARISH BO'YICHA TAKLIFLAR ISHLAB CHIQISH 531
Pulatov Dilshod Xaqberdiyevich, Maxkamova Shaxlo Yulchiyevna, Absamatov Baxrom Danakulovich

KASBIY TA'LIM MAZMUNIDA TA'LIM VA ISHLAB CHIQARISH INTEGRATSIYASINI RAG'BATLANTIRISH ORQALI O'RTA BO'G'IN KADRLAR TAYYORLASHNING JOZIBADORLIGINI OSHIRISH YO'NALISHLARI 538
Tojiyev Sirojiddin Sayriddinovich

O'ZBEKISTONDA TURIZM INFRATUZILMASINI BOSHQARISH TIZIMINING TURLARI VA SHAKLLARI 542
Muminova Mavjuda Sharifovna

SUV RESURSLARIDAN FOYDALANISHNI STRATEGIK BOSHQARISH SAMARADORLIGI MASALALARI 547
Kadirhodjayeva Nilufar Rahmatullayevna

MHXSGA MUVOFIQ ASOSIY VOSITALAR HISOBINI TASHKIL ETISH MASALALARI 552
Aliyev Sherzod Abdixomidovich

ФАКТОРЫ ЭФФЕКТИВНОГО РАЗВИТИЯ ПРОИЗВОДСТВЕННОГО ПОТЕНЦИАЛА ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ 558
Аллаева Г.Ж.

YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISH SHAROITIDA INVESTITSION MUHITNI YAXSHILASH YO'NALISHLARI 564
Irisqulova Munisa Akmal qizi

TASHABBUSLI BUDJET JARAYONLARI DOIRASIDA 2024-YILDA AMALGA OSHIRILGAN ISHLAR TAHLILI 569
Xamidov Xabibullo Xikmatulla o'g'li

MINTAQA SANOATIDA AHOLI JON BOSHIGA YAQQ O'ZGARISHINING DINAMIK TAHLILI 574
Nabiyev G'ulom Abdisalomovich

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

INFRATUZILMAVIY INVESTISIYA LOYIHALARINI DAVLAT–XUSUSIY SHERIKLIK ASOSIDA MOLIYALASHTIRISHDA RISKLARNI BOSHQARISHNING XORIJ TAJRIBALARI 583
Ergashev Axmadjon Maxmudjon o‘g‘li

ПРОБЛЕМЫ ГЛОБАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ ЗЕЛЕНОГО ФИНАНСИРОВАНИЯ В ЭКОЛОГИИ........ 587
Максудова Шахиста

PAXTA-TO‘QIMACHILIK KLASTERLARINING INVESTITSION FAOLLIGINI OSHIRISHNING ILMIY-USLUBIY JIHATLARI 593
B.Sh.Shadmanov

ECONOMIC INDICATORS OF SUPPLY CHAIN EFFICIENCY IN UZBEKISTAN’S EXPORT SECTOR 597
Mukhammadiyaminova Shakhzoda Sherzodovna

BUDJET TASHKILOTLARIDA BUDJETDAN TASHQARI MABLAG‘LAR HISOBI VA ICHKI AUDITNI TAKOMILLASHTIRISH........ 602
Muxtorova Maftuna Salohiddin qizi

RAQAMLASHTIRISH JARAYONIDA BANKLARNING XAVFSIZLIGI VA MOLIYAVIY BARQARORLIGINI TA’MINLASHNING ILMIY-AMALIY ASOSLARI 607
Aliyeva Umidaxon Xusanboyevna

XIZMATLAR SOHASI VA KAMBAG‘ALLIK O‘RTASIDAGI O‘ZARO BOG‘LIQLIK........ 611
Dawletmuratov Adilbay Mirzabaevich

PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF INDUSTRIAL CLUSTERS BASED ON THE PRINCIPLES OF A “GREEN ECONOMY” 615
Boboqulov Sanjar Baxronkulovich, Kamolov Oybek Faxriddin o‘g‘li

ПЕРСПЕКТИВЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В СОВЕРШЕНСТВОВАНИИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СВОБОДНЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ЗОН В НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ 620
Халимжанов Дилшод Эргашбекович

YASHIRIN IQTISODIYOTNI INNOVATSION RIVOJLANISHDAGI O‘RNI VA O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI 626
Mavlyanov Muzaffar Yusupovich

NAMANGAN VILOYATI TURIZM SOHASINING SO‘NGGI YILLARDA RIVOJLANISHI VA STATISTIK TAHLILI 630
Kuymuratova Matlubaxon Abdimanabovna

O‘ZBEKISTON SHAROITIDA QISHLOQ XO’JALIGI MAHSULOTLARI EKSPORTINING IQTISODIY BARQARORLIGINI TA’MINLOVCHI OMILLAR TAHLILI 634
Faxriddinov Bahriddin

INNOVATSION SHAROITDA TO‘QIMACHILIK SANOATI RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH 640
Sattarov Ilkhomjon Rahimjanovich

IQLIM O‘ZGARISHI SHAROITIDA SUV RESURSLARIDAN SAMARALI FOYDALANISH YO‘LLARI 645
Nurmatov Norbek Jo‘rayevich

IQLIM O‘ZGARISHI SHAROITIDA SUV RESURSLARIDAN SAMARALI FOYDALANISH YO‘LLARI

Nurmatov Norbek Jo‘rayevich
Termiz davlat universiteti “Iqtisodiyot” kafedrasi katta o‘qituvchisi

Annotatsiya. Mamlakatimizning iqlim sharoitlariga ko‘ra, qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarishi jarayonida suv resurslarining ahamiyati katta. Shu sababli, mavjud suv resurslaridan samarali foydalanish, suv resurslarini boshqarish tizimini takomillashtirish, suv xo‘jaligi obyektlarini modernizatsiya qilish va rivojlantirish bo‘yicha izchil islohotlar amalga oshirilmoqda. Shu bilan birga, global iqlim o‘zgarishi, aholi sonining va iqtisodiyot tarmoqlarining o‘sishi, ularning suvga bo‘lgan talabi yil sayin oshib borishi tufayli suv resurslarining taqchilligi yildan-yilga kuchayib bormoqda.
Mazkur maqolada suv resurslaridan foydalanish samaradorligini oshirish maqsadida mamlakatimiz hukumati tomonidan sug‘orish tizimini yaxshilash, suv xo‘jaligida bozor tamoyillarini joriy etish, suv xo‘jaligi obyektlarini sifatli ta’mirlash, raqamli texnologiyalarni joriy qilish hamda samarali boshqarishga yo‘naltirish kabi chora-tadbirlar, mavjud muammolar va ularni hal etish yo‘llari yoritib berilgan.

Kalit so‘zlar: suv resurslari, suv xo‘jaligi, suv manbalari, transchegaraviy daryolar, sug‘orish tizimi, suv tanqisligi, sug‘orishning tejamkor usullari.

Abstract. Under the climatic conditions of our country, water resources play a vital role in the agricultural production process. In recent years, consistent reforms have been implemented to ensure the efficient use of water resources, improve the water resource management system, modernize, and develop water management facilities. At the same time, due to global climate change, population growth, and the expansion of economic sectors, the demand for water is increasing every year, which in turn is intensifying the scarcity of water resources.
This article examines the measures undertaken by the government of our country to enhance the efficiency of water resource utilization. It discusses initiatives aimed at improving the irrigation system, introducing market-based principles into the water management sector, ensuring high-quality maintenance of water management facilities, implementing digital technologies, and promoting effective governance. The article also analyzes existing challenges and proposes possible solutions for their resolution.

Key words: water resources, water management, water sources, transboundary rivers, irrigation system, water scarcity, water-saving irrigation methods.

Аннотация. В климатических условиях нашей страны водные ресурсы играют важную роль в процессе сельскохозяйственного производства. В последние годы реализуются последовательные реформы, направленные на эффективное использование водных ресурсов, совершенствование системы управления водными ресурсами, модернизацию и развитие объектов водного хозяйства. В то же время из-за глобальных изменений климата, роста численности населения и расширения отраслей экономики, потребность в воде ежегодно увеличивается, что приводит к усилению дефицита водных ресурсов.
В данной статье освещены меры, предпринимаемые правительством нашей страны с целью повышения эффективности использования водных ресурсов. Рассмотрены такие направления, как совершенствование оросительной системы, внедрение рыночных принципов в сферу водного хозяйства, качественный ремонт объектов водного хозяйства, внедрение цифровых технологий, а также обеспечение эффективного управления. В статье также анализируются существующие проблемы и предлагаются пути их решения.

Ключевые слова: водные ресурсы, водное хозяйство, источники воды, трансграничные реки, оросительная система, дефицит воды, водосберегающие методы орошения.

KIRISH

Tabiat boyliklari orasida suv alohida oʻrin tutadi. Chunki barcha tirik organizmlar hayotining asosiy manbai suvdir. Yer sharining 72 foizi dunyo okeani bilan band boʻlsada, chuchuk suvlar miqdori juda cheklangan. Yer usti chuchuk suvlari miqdori gidrosferaning atigi 0,25 foizini tashkil etadi. Suv tiriklik manbaidir, uni e'zozlash, undan tejab-tergab foydalanish kerak.

Mamlakatimizning iqlim sharoitiga koʻra yogʻingarchiliklar koʻrinishida tushadigan tabiiy namlik darajasi dehqonchilik bilan shugʻullanish va chorvachilikni ozuqa bazasi bilan toʻliq ta'minlash takomillashtirilmoqda. Shu sababli qishloq xoʻjaligida suv resursining ahamiyati juda katta.

Oʻzbekiston Respublikasi Orol dengizi havzasida joylashgan boʻlib, uning asosiy suv manbai Amudaryo va Sirdaryo daryolari, shuningdek, ichki daryo va koʻllar hamda yer osti suvlaridir. Orol havzasida aholi sonining barqaror oshib borishi sugʻoriladigan dehqonchilikni muttasil rivojlantirishni talab etadi. Bu hol daryolardan koʻp miqdorda suv olinishiga olib keldi. 1960-yilga kelib Markaziy Osiyoda salkam 5 mln. gektar maydonni sugʻorish uchun 40,4 km^3 suv olingani holda, 1986-yil oxirida qariyib 7 mln. gektar maydonni sugʻorish uchun 86 km^3 suv olingan. Sugʻoriladigan maydon 40 foizga ortgan holda sugʻorish uchun sarflanadigan suv hajmi ikki baravardan ham koʻproqqa ortgan. Bu ekinlarni suv bilan ta'minlash uchun juda koʻp suv olinganligini anglatadi. Koʻp miqdordagi suvning sugʻorish va boshqa maqsadlarga sarflanishi mazkur mintaqada suv tanqisligini kuchaytira boshladi. Shu vaqtga kelib Markaziy Osiyoda yirik suv omborlari: Toʻxtogʻul, Andijon, Chorvoq, Chordara, Qayroqqum, Nurek, Janubiy Surxon, Hovuzxon, Tuyamoʻyin, Hisorak va boshqalar qurildi. Ularda koʻplab suv gʻamlab olina boshlandi. Bu hol, ayniqsa, Orol dengizi suv rejimida yanada kuchliroq sezila boshlanishi tufayli uning gidrologik xususiyatlarida oʻzgarishlar kuchaydi. Mutaxassislarning ma'lumotiga koʻra, 1911-1960-yillar davomida Orol dengiziga har yili oʻrtacha 52 km^3 suv quyilib kelgan va uning sathi muntazam ravishda 53 m balandlikda boʻlgan, dengiz maydoni 66 ming km^2, suv hajmi 1061 km^3 ga teng edi. Ushbu yillar mobaynida dengizga kelgan suv bilan uning suv sarfi deyarli teng boʻlgan. Orol sathining 1961 yildan boshlab pasayishi turli yillarda turlicha sodir boʻlgan. 1961-1970 yillar mobaynida pasayish oʻrtacha 21 sm, 1971-1980 yillarda 58 sm, 1981-1985 yillarda 80 sm, 1986-1995 yillarda 46 smni tashkil qildi. Ayrim yillarda suv sathining pasayishi hatto bir metrdan ham ziyod boʻlgan. Orol dengizi qurigan qismining (maydoni 3,8 mln. gektardan ortiq) tabiiy sharoiti oʻziga xos boʻlib, bu yerlar asosan barxan qumlari va tuzlar bilan band. Mamlakatimiz hukumati ushbu global ekologik muammoni hal etishga xalqaro hamjamiyatning e'tiborini qaratmoqda. Chunki mazkur ekologik muammoni yechishda mintaqadagi mamlakatlar va xalqaro tashkilotlarning hamkorlikda harakat qilishi yuqori samara beradi.

Mamlakatimiz aholisi sonining yuqori sur'atlarda oshayotganligi, shu bilan birga sanoat korxonalari soni va ishlab chiqarish quvvatlarining koʻpayishi qishloq xoʻjaligi mahsulotlariga boʻlgan talabni oshirmoqda. Ushbu talabni qondirish va mamlakatimizda oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash uchun mavjud suv resurslaridan samarali foydalanish talab etiladi.

Ayrim yillarda yogʻingarchilik miqdori kam boʻlishi natijasida suv resurslari taqchilligi kuzatilmoqda. Shu sababli mamlakatimizdagi sugʻorish tizimlarining holatini yaxshilash, mavjud suvdan oqilona foydalanish va sugʻorishning zamonaviy usullarini amaliyotga joriy etish maqsadga muvofiqdir.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Jahon qishloq xoʻjaligiga global iqlim oʻzgarishlarining koʻrsatayotgan salbiy ta'sirlari keyingi yillarda tobora keskinlashmoqda. Xususan, iqlim oʻzgarishi ta'sirida dunyo mamlakatlarda qurgʻoqchil hududlar kengayib, suv tanqisligi, kambagʻallik, ocharchilik va oziq-ovqat xavfsizligi masalalari tobora kuchaymoqda. Shu sababli mazkur masala mamlakatimiz hukumatining diqqat e'tiborida turibdi, xorijlik va mahalliy olimlarning ilmiy tadqiqotlarida tahlil etib borilmoqda.

Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev Janubiy Koreyaning Seul shahrida videoanjuman shaklida boʻlib oʻtgan "Yashil oʻsish va global maqsadlar uchun hamkorlik – 2030" sammitidagi nutqida "... iqlim oʻzgarishlari tobora kuchayib borayotganligi, ayniqsa Markaziy Osiyo mamlakatlarida soʻnggi 30 yil ichida oʻrtacha yillik harorat 1^0C darajaga koʻtarilganligi hamda mintaqamizda asosiy daryolarning havzalari va biologik xilma-xillik tobora qisqarib borayotganligi"ni ta'kidladi[1].

Iqlim oʻzgarishlari va uning qishloq xoʻjaligiga tasiri bir qator Sommer, Gupta, Charles, Hossain, Aleksandrova, Stefanie Christman, Donna Mitchell va Schierhorn kabi xorijiy olimlarning ishlarida keng qamrovda oʻrganilgan. Ushbu olimlarning tadqiqotlarida iqlim oʻzgarishining qishloq xoʻjaligi ishlab chiqarishi, fermer va dehqon xoʻjaliklari daromadlari, oziq-ovqat xavfsizligi hamda suv resurslariga ta'sirlari soʻrovnoma, panel hamda davriy qatorli malumotlar asosida oʻrganilgan va rivojlanayotgan mamlakatlar misolida keng qamrovda tadqiq etilgan. Mamlakatimiz olimlaridan qishloq xoʻjaligi ishlab chiqarishiga va mavjud suv resurslariga iqlim omillari

1 https://president.uz/uz/lists/view/4385

o‘zgarishining tasiri I.Bobojonov, A.Mirzabayev, A.Hamidov, R.Hakimov, Sh.Muxamedjanov, Sh.G‘afforovlar[2] ning ilmiy ishlarida tadqiq etilgan. Sh.B.Babaxolov esa o‘z ilmiy tadqiqotlarida iqlim omillari o‘zgarishining qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarishiga ta’siri hamda adaptatsiya jarayonlarini iqtisodiy baholashga e’tibor qaratgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotning usullari sifatida ilmiy abstraksiya, induksiya va deduksiya, retrospektiv, miqdoriy, tizimli, qiyosiy tahlillar, statistik guruhlashtirish kabi usullardan foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Respublikamizda sug‘oriladigan yerlar maydoni 4,2 mln. gektardan ortiq bo‘lib, jami suv resurslarining 90-91 foizi qishloq xo‘jaligida, 4,5 foizi kommunal-maishiy xo‘jalik sohalarida, 1,4 foizi sanoatda, 1,2 foizi baliqchilikda, 0,5 foizi issiqlik energetikasida, 1 foizi esa iqtisodiyotning boshqa tarmoqlarida foydalaniladi.

O‘zbekiston hududini ikkita yirik daryo: Amudaryo va Sirdaryo kesib o‘tadi, ularning suv olish havzalari Tyan-Shan va Pomir-Oloy tizimi tog‘larida joylashgan.

Jahon qishloq xo‘jaligiga global iqlim o‘zgarishlarining ko‘rsatayotgan salbiy ta’sirlari keyingi yillarda tobora keskinlashmoqda. Xususan, iqlim o‘zgarishi ta’sirida dunyo mamlakatlarida qurg‘oqchil hududlar kengayib, suv tanqisligi, kambag‘allik, ocharchilik va oziq-ovqat xavfsizligi masalalari tobora kuchaymoqda. Yer yuzida qariyb 1,1 milliard kishi turli darajadagi suv tanqisligidan aziyat chekmoqda.

Iqlim o‘zgarishi muammosi qatoriga yog‘ingarchiliklarning bir maromda emasligi, gohida qurg‘oqchilik bo‘lishi, gohida esa birdan yog‘ingarchiliklar ko‘payib hududlarni suv bosishi ham kiradi. Agar issiqxona gazlarining tarqalishi to‘xtamasa, olimlar Yer sayyorasi o‘rtacha haroratining 4 °C ga oshishini prognoz qilishmoqda. Bu esa quruqlikning katta qismini inson hayoti uchun yaroqsiz holga keltirib qo‘yadi.

Markaziy Osiyo mamlakatlari o‘zining tabiiy-iqlim sharoitlariga ko‘ra iqlim o‘zgarishlariga o‘ta ta’sirchan mintaqa hisoblanadi. Mutaxassislarning tadqiqotlariga ko‘ra, harorat 2^0Cga ortganda muzliklar hajmi 50 foizga, 4^0Cga isiganda esa 78 foizga kamayadi. Markaziy Osiyoda so‘nggi 50-60 yil davomida muzliklar maydoni taxminan 30 foizga qisqargan. O‘zbekistonda Atrof-muhit holati to‘g‘risidagi Milliy hisobot e’lon qilindi. Unda keltirilgan ma’lumotlarga ko‘ra, O‘zbekistonda muzliklar maydoni 30 foizga qisqargan va har yili 0,3-0,6 foizga qisqarishda davom etmoqda. O‘zbekistonda shu asrning boshlarida jami 525 ta muzlik mavjud bo‘lib, ularning umumiy maydoni 154,2 km^2. Aksariyat muzliklar maydoni kichik va juda tez yo‘q bo‘lib ketishi mumkin. O‘rtacha yillik harorat 1880-yilda instrumental meteorologik kuzatuvlar boshlanganidan beri 1,6 darajaga ko‘tarildi (13,2 dan 14,8 gacha)[3].

Tojikistondagi muzliklar mamlakat hududining 6 foizini egallaydi va aynan ular deyarli butun Markaziy Osiyoni chuchuk suv bilan ta’minlaydi. Muzliklar Tojikiston tog‘larida joylashgan. Ularning umumiy maydoni 8476 kvadrat kilometrdan oshadi. Ma’lumotlarga ko‘ra, iqlim o‘zgarishi, ayniqsa, issiqlik ta’siri natijasida muzliklarning erishi tezlashgan va har yili ushbu muzliklar 1,3 kvadrat kilometrga kamaymoqda.

Hozirgi vaqtda davom etayotgan global isish natijasida mavjud muzliklarning erib ketishi suv resurslari hajmini qisqartirmoqda. Masalan, O‘zbekiston tomonidan foydalanilayotgan suvning yillik hajmi so‘nggi yillarda o‘rtacha yillik 51-53 km^{3}ni tashkil qiladi, bu esa o‘tgan asrning 80-yillariga taqqoslaganda 20 foizga kamdir. Shu bilan birga, mamlakatimiz aholisi ushbu muddat ichida deyarli 2 baravar o‘sgan. So‘nggi yillardagi iqlim o‘zgarishlari mintaqaning irrigatsiya tizimi, suv resurslari va qishloq xo‘jaligiga jiddiy muammolar tug‘dirmoqda. Hisob-kitoblarga ko‘ra, 2050-yilgacha suv resursi Sirdaryo havzasida 5 foizga, Amudaryo havzasida esa 15 foizgacha kamayishi kutilmoqda. O‘zbekistonda 2015-yilgacha bo‘lgan davrda suvning umumiy taqchilligi 3 km^{3}dan ortiqni tashkil qilgan bo‘lsa, 2030-yilga borib 7 km^{3}ni, 2050-yilga borib esa 15 km^{3}ni tashkil qilishi mumkin. Jahon resurslari institutining prognoziga ko‘ra, 2040-yilga borib O‘zbekiston suv tanqisligi eng yuqori bo‘lgan 33 ta mamlakatning biriga aylanadi.

Global iqlim o‘zgarishlari ta’sirida O‘zbekistonda suv tanqisligi yildan-yilga ko‘proq sezilmoqda. Bunga bir tomondan, aholi sonining ko‘payishi, boshqa tomondan, iqlim o‘zgarishining oqibatlari, xususan, suv tanqisligi va qurg‘oqchilikning kuchayishi ta’sir ko‘rsatmoqda.

Mamlakatimiz suv resurslarining qariyb 80 foizi transchegaraviy suv havzalari hisobiga shakllanadi. Mazkur holat Markaziy Osiyoda, xususan O‘zbekiston Respublikasida suv resurslarini barqaror boshqarish uchun mintaqaviy hamkorlikning muhimligini belgilaydi. Hozirda asosiy vazifa qo‘shni davlatlar bilan suvdan

2 Bobojonov, Ihtiyor, & Aw-Hassan, A. (2014). Impacts of climate change on farm income security in Central Asia: An integrated modeling approach. Agriculture, Ecosystems and Environment, 188, 245–255.; Gafforov, K. S., Bao, A., Rakhimov, S., Liu, T., Abdullaev, F., Jiang, L., ... & Mukanov, Y. (2020). The assessment of climate change on rainfall-runoff erosivity in the Chirchik–Akhangaran Basin, Uzbekistan. Sustainability, 12(8), 3369.; Mukhamedjanov, S., Mukhomedjanov, A., Sagdullaev, R., & Khasanova, N. (2021). Adaptation to climate change in irrigated agriculture in Uzbekistan. Irrigation and Drainage, 70(1), 169-176.

3 https://meteojurnal.ru

foydalanish bo'yicha shartnomalarni imzolash zarur. Ayni paytda Markaziy Osiyo davlatlararo suv xo'jaligini muvofiqlashtirish komissiyasi (DSXMK) faoliyat olib bormoqda. Uning asosiy vazifasi Amudaryo va Sirdaryoni samarali boshqarishni yo'lga qo'yishdan iborat.

Keyingi yillarda transchegaraviy daryolar yuqori oqimida joylashgan davlatlarda suv inshootlarining qurilishi, iqtisodiyot tarmoqlari va aholi iste'moli uchun suvga bo'lgan talabning ortishi natijasida quyi oqimda joylashgan davlatlarda suv yetishmovchiligi muammolari yuzaga kelmoqda. Suv bo'yicha muammolar hamkorlikda yechilmas ekan, Markaziy Osiyoda barqarorlik bo'lmaydi.

Amudaryo va Sirdaryo daryolari transchegaraviy daryolar bo'lib, ularning suvidan qo'shni respublikalar ham foydalanadi (1-jadval).

1-jadval. 2023-yilda Amudaryo havzasi mamlakatlari bo'yicha suv iste'moli (million m^3).

Yil oylari	Turkmaniston	%	O'zbekiston	%	Tojikiston	%	Jami
Yanvar	560,5	46,9	349	29,2	285,6	23,9	1195,1
Fevral	983,7	37,9	1352,2	52,1	259,5	10	2595,4
Mart	1942,3	42,4	2166,7	47,3	471,8	10,3	4580,8
Aprel	1762,7	45,9	1132,9	29,5	944,7	24,6	3840,3
May	1949,8	42,2	1557	33,7	1113,5	24,1	4620,3
Iyun	2327	41,1	2174,2	38,4	1160,7	20,5	5661,9
Iyul	2936,5	39,5	3211,6	43,2	1286,1	17,3	7434,2
Avgust	2876,6	41,8	2752,7	40	1252,4	18,2	6881,7
Sentyabr	2114,5	44,5	1610,8	33,9	1026,4	21,6	4751,7
Oktyabr	1167,1	44,2	771,1	29,2	702,4	26,6	2640,6
Noyabr	687,7	37,9	631,5	34,8	495,4	27,3	1814,6
Dekabr	607,4	38,8	537	34,3	421,1	26,9	1565,5
Yillik	19915,8	41,9	18246,7	38,4	9419,6	19,8	47582,1

Manba: Markaziy Osiyo davlatlararo suv xo'jaligini muvofiqlashtirish komissiyasi qoshidagi ilmiy-axborot markazi ma'lumotlari.

Jadval ma'lumotlariga ko'ra, 2023-yilda Amudaryodan Afg'onistonni hisobga olmaganda uchta mamlakat taxminan 47,58 km kub suv olgan. 2023-yilda Amudaryo suvidan eng ko'p foydalangan mamlakat Turkmaniston bo'lgan. Ushbu mamalkat Amudaryo suvining 41,9 foizini ishlatgan. Bu qariyb 20 km kub suv demakdir. O'zbekiston esa Amudaryoning 38,4 foiz (taxminan 18,3 km kub), Tojikiston esa 19,8 foiz (taxminan 9,4 km kub) suvidan foydalangan. Oylar kesimida ham Turkmaniston Amudaryodan eng ko'p foydalanuvchi bo'lgan. Faqat fevral, mart va iyul oylarida O'zbekiston Turkmanistonga nisbatan Amudaryodan ko'proq suv olgan. Amudaryo havzasidagi davlatlar orasida Turkmaniston suvdan samarasiz foydalanayotganligini ko'rishimiz mumkin. Aholi soni to'g'risidagi rasmiy ma'lumotlardan kelib chiqilsa, Turkmanistonda 2023-yilda Amudaryodan suv olish aholi jon boshiga 6741,7 metr kubni tashkil qilgan. Afg'onistonning suv sarfi haqidagi ma'lumotlar mavjud emasligi sababli ushbu tahlillarga kiritilmagan. Kelgusida Afg'oniston ham Amudaryo suvidan faol foydalanuvchilar qatoriga qo'shilmoqda.

O'zbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoyev Tojikiston Prezidenti Imomali Rahmonning taklifiga binoan 2023-yil 15-sentyabr kuni Orolni qutqarish xalqaro jamg'armasi ta'sischi davlatlari rahbarlari kengashining navbatdagi yig'ilishida ishtirok etdi. Ushbu uchrashuvda O'zbekiston prezidenti Qo'shtepa kanali qurilishi bo'yicha ham o'z fikrini bildirdi. Prezidentimiz Qo'shtepa kanalining qurilishi va uning Amudaryo suvidan foydalanish tartibiga ta'siri bilan bog'liq barcha jihatlarni mamlakatlarimizdagi tadqiqot institutlarini jalb etgan holda o'rganish bo'yicha Qo'shma ishchi guruhini shakllantirish zarurligini ta'kidlab, Afg'oniston vakillarini suv resurslaridan birgalikda foydalanish bo'yicha mintaqaviy muloqotga jalb etish masalasini ko'rib chiqishni taklif etdi.

Mamlakatimizda suv iste'molchilari uyushmalari va fermer xo'jaliklarining 77 foiz sug'orish tarmog'i tuproq o'zanli bo'lib, 44 foiz tarmoq ta'mirlash va tiklashga, 10 foiz tarmoq esa rekonstruksiya qilishga muhtoj. Mavjud lotok tarmoqlarining asosiy qismi 30 yildan ziyod xizmat ko'rsatib ularni o'z vaqtida ta'mirlash ishlari amalga

oshirilmaganligi, shuningdek, xizmat muddatlarini oʻtib ketganligi natijasida ularning 70 foizi rekonstruksiya qilish va almashtirishni talab qiladi. Suv isteʼmolchilarining suv olish joylari esa aksariyat holda suvni boshqarish va hisobga olish vositalari bilan jihozlanmagan.

Natijada irrigatsiya tizimi va sugʻorish tarmoqlarining foydali ish koeffitsiyenti oʻrtacha 0,64, bir qator hududlarda esa undan ham past boʻlib, asosiy manbalardan olinadigan suvning 35-40 foizi sugʻorish tarmoqlarida yoʻqotilmoqda.

Demak, mamlakatimiz miqyosida 36 foiz suv sugʻorish tizimlarida isrof boʻlmoqda, ularning asosiy qismi yerga singib ketadi. Agar xoʻjaliklar ichidagi sugʻorish tarmoqlarining oʻzanlarini suv oʻtkazmaydigan material bilan qoplashga erishilsa, ularning foydali taʼsir koeffitsiyentini 0,85 gacha yetkazish mumkin boʻladi. Bu ancha suvni tejashga imkon beradi. Ushbu tejalgan suvlardan foydalanish orqali sugʻoriladigan yerlar maydonini koʻpaytirish imkoni vujudga keladi. Shu sababli sugʻorish tizimini doimiy ravishda takomillashtirib borish lozim.

2023-yil 29-noyabr kuni Prezident Shavkat Mirziyoyev qishloq xoʻjaligida suv resurslaridan oqilona foydalanish va yoʻqotishlarni kamaytirish chora-tadbirlari yuzasidan videoselektor yigʻilishi oʻtkazdi. Yigʻilishda qayd qilinishicha, iqlim oʻzgarishi oqibatida suv manbalari yil sayin kamayib bormoqda. Transchegaraviy daryolarni boshqarish boʻyicha vaziyat ham jiddiy. Bularning taʼsirida 2030-yilga borib Oʻzbekistonda suv tanqisligi 15 milliard kub metrga yetishi prognoz qilinayotganligi taʼkidlandi. Prezidentimiz suvni tejash boʻyicha favqulodda ish tizimiga oʻtilishini taʼkidladi va bunda quyidagilarga eʼtibor berish lozimligi koʻrsatib oʻtildi:

Birinchi muhim vazifa – kanal va ariqlarni betonlash. Hisob-kitoblarga koʻra, 2022-yilda Oʻzbekiston qishloq xoʻjaligida 39 milliard kub metr suv sarflangan. Shundan 36 foizi, yaʼni 14 milliard kub metrdan ortigʻi tuproq oʻzanli kanal va ariqlarda yoʻqolgan. Eng koʻp suv yoʻqotishlari Qoraqalpogʻiston Respublikasi, Namangan, Navoiy, Xorazm va Buxoro viloyatlariga toʻgʻri keladi. Kanallarning oxirida joylashgan 175 ming gektar ekin maydonida suv taʼminoti juda ogʻir. Shu bois suv xoʻjaligida “kanallarni betonlash boʻyicha zarbdor yil” eʼlon qilindi. 2024-yilda 1500 kilometr, 2023-yilgiga nisbatan 4 barobar koʻp yirik kanallarni betonlash, 2025-yildan boshlab kamida 2 ming kilometrdan kanallarni betonlash vazifasi belgilandi. Viloyat va tuman hokimlariga bir yil ichida 3 ming 500 kilometr ichki tarmoqlarni beton qoplamaga oʻtkazish topshirildi. Bundan manfaatdor klaster va fermerlarga maxsus texnika va qurilish materiallaridan yordamlashib, xarajatlarni 2 karra kamaytirish mumkinligi aytildi.

Ikkinchi muhim vazifa – suv tejovchi texnologiyalarni joriy qilish. Yigʻilishda bu boʻyicha yangicha moliyalashtirish tizimi belgilandi. Unga koʻra, klaster va fermerlarga suv tejovchi texnologiyalarni joriy qilish uchun ikki yillik imtiyozli davr bilan besh yilga 14 foizli kredit ajratiladi. Buning uchun ochiq-oshkora platforma ishga tushiriladi. Ham bank bilan, ham taʼminotchilar bilan shartnoma elektron platforma orqali onlayn imzolanadi. Mutasaddilarga buning moliyaviy-tashkiliy jihatlari boʻyicha koʻrsatmalar berildi. Suv tejash joriy etilgan maydonlarni har yili kengaytirib borish, Turkiya, Ispaniya va Xitoyning bu boʻyicha tajribasini oʻrganish muhimligi taʼkidlandi. Kelgusi uch yilda ham qishloq xoʻjaligi texnikasining 15 foizi va lazerli tekislagichning 30 foizini subsidiyalash amaliyoti davom ettiriladi. 2026-yilgacha hamma ekin yerlari lazerli tekislanadi. 2026-yildan keyin lazerli tekislanmagan yerlarga nisbatan yer va suv soliqlari keskin oshiriladi.

Erishilgan natijalarni tahlil etadigan boʻlsak, 2024-yilda 326 ming gektar maydonda suvni tejovchi texnologiyalar, jumladan, 82,7 ming gektar maydonda tomchilatib sugʻorish, 39 ming gektar maydonda yomgʻirli sugʻorish, 30,6 ming gektar maydonda diskret sugʻorish, 174 ming gektar maydonda egiluvchan quvurlar orqali sugʻorish joriy etildi. Lazer uskunalari yordamida 507 ming gektar maydon tekislandi. Agar 2017-yilda suvni tejovchi texnologiyalar bilan qoplangan maydonlar 28 ming gektarni tashkil etgan boʻlsa, 2024-yilda tomchilatib sugʻorish joriy etilgan maydonlarni hisobga olgan holda 1,9 million gektarni tashkil etib, 561 ming gektarga yetdi. Zamonaviy texnologiyalardan foydalanish natijasida joriy yilda ikki milliard kub metr suvni tejashga erishdik.

Uchinchi muhim vazifa – suvni yetkazish xarajatlarini qisqartirish. Qayd qilinishicha, bugungi kunda klaster va fermerlarga yetkazib berilayotgan har 1 m^3 suvga oʻrtacha 212 soʻm xarajat qilinayapti. Lekin Buxoro, Qashqadaryo va Namanganda bu 2-3 barobar qimmat. Shu bilan birga, suv xarajatining 63 foizi nasos stansiyalari hissasiga toʻgʻri keladi. Xususan, sugʻorish uchun yiliga 7 milliard kilovatt soat elektr energiyasi sarflanadi. Chunki suv nasoslarining 80 foizi eskirgan, energiya sarfi yuqori. Prezidentimiz bu xarajatlarni kamaytirish va samaradorlikni oshirishning eng toʻgʻri yoʻli – nasoslarni modernizatsiya qilish va ularni boshqarishni xususiy sheriklikka berish ekanini taʼkidladi. Bu borada ishlarni jadallashtirib, xalqaro moliya tashkilotlari ishtirokida 95 ta nasos stansiyasini yangilash, kelgusi yil boshida yana 118 tasi boʻyicha tender eʼlon qilish vazifasi qoʻyildi. Shu bilan birga, xorijiy kompaniyalar 268 ta nasosni boshqaruvga olish tashabbusini bildirgan. Ushbu choralar orqali kelgusi yili nasoslarning elektr sarfini 300 million kilovatt soatga, keyingi uch yilda esa 1,5 milliard kilovatt soatga kamaytirish mumkinligi koʻrsatib oʻtildi. Suv xoʻjaligi vazirligiga xalqaro moliya tashkilotlari bilan birga, nasoslarni modernizatsiya qilish boʻyicha uch yillik dastur ishlab chiqish topshirildi.

Mamlakatimizda keyingi yillarda yogʻingarchilik miqdori kamayishi munosabati bilan suv resurslari tanqisligi sezilmoqda. Shu sababli respublikamiz hukumati tomonidan suv resurslaridan foydalanish samaradorligini oshirish va suv resurslaridan foydalanishning zamonaviy, tejamli usullaridan foydalanishga eʼtibor

kuchaytirilmoqda. So'nggi yillarda mamlakatimizda qishloq xo'jaligi yerlarining samaradorligini, jumladan suvni tejaydigan texnologiyalarni qo'llagan holda, oshirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Biroq, suvni tejaydigan sug'orish tizimlarini ishlab chiqarish, yetkazib berish, xarid qilish, joylarda loyihalashtirish va o'rnatishdagi kamchiliklar hamda ayrim qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqaruvchilarning bu boradagi ko'nikmalari yetarli emasligi mazkur texnologiyalarning o'z vaqtidan kechikib joriy qilinishiga sabab bo'lmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 23-oktabrdagi PF-5853-sonli farmoni asosida tasdiqlangan "O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligini rivojlantirishning 2020-2030-yillarga mo'ljallangan strategiyasi"da 2030-yilgacha mamlakatimizda 1 gektar maydonni sug'orish uchun ishlatiladigan suv sarfini 20 foizga kamaytirish hamda suv tejovchi texnologiyalarni ishlab chiqaruvchi mahalliy korxonalar va xaridorlarni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini takomillashtirish kabi vazifalar belgilangan.

2020-yil 11-dekabrda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Qishloq xo'jaligida suvni tejaydigan texnologiyalarni joriy etishni yanada jadal tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4919-sonli qarori qabul qilindi. Qarorga ko'ra, qishloq xo'jaligi ekinlarini yetishtirishda tomchilatib va yomg'irlatib sug'orish tizimlarini hamda yerni lazerli uskuna yordamida tekislangan holda diskretli sug'orish usulini joriy qilish sur'ati besh barobarga oshirilishi belgilangan. Shunga ko'ra, 2021-yilda respublika bo'yicha jami 430 ming gektar maydonda suvni tejaydigan texnologiyalar joriy qilinadi. Shundan sug'oriladigan 200 ming gektar maydonni lazerli uskuna yordamida tekislash orqali suvdan foydalanish samaradorligi oshiriladi.

Suv resurslaridan foydalanish sohasidagi asosiy muammolardan biri – qishloq xo'jaligi korxonalarida foydalanilgan suvning hisobi yuritilmayotganligi va buning natijasida suv resursidan foydalanganlik uchun to'lovning aniq hisob-kitobga asoslanmagan holda amalga oshirilmayotganligidir. 2019-yil 31-dekabrda qabul qilingan yangi tahrirdagi Soliq Kodeksining 444-moddasiga ko'ra, qishloq xo'jaligida, shu jumladan baliq yetishtirishda suv resurslarini hisobga olish vositalari mavjud emasligi va foydalaniladigan suv resurslarining haqiqiy hajmini aniqlashning imkoni bo'lmagan taqdirda, suv resurslaridan foydalanganlik uchun to'lanadigan soliq bazasi suvdan foydalanish va suvni iste'mol qilish sohasidagi vakolatli organ (Suv xo'jaligi vazirligi) tomonidan tasdiqlangan suv resurslari iste'molining normativlariga ko'ra aniqlanadi. Soliq Kodeksining 445-moddasiga muvofiq, qishloq xo'jaligi yerlarini sug'orish va baliqlarni o'stirish (yetishtirish) uchun foydalanilgan suv hajmi qismi, shu jumladan dehqon xo'jaliklari yer osti manbalari va yer usti manbalaridan olingan 1 kub metr suv uchun soliq stavkasi 2020-yilda 40 so'm etib belgilangan, bu stavka 2021-yilda ham o'zgarishsiz qoldirilgan, 2024-yil holatiga esa 100 so'm etib belgilangan va bu stavka 2025-yilda ham o'zgarishsiz qoldirilgan. Suv uchun to'lovning arzon ekanligi undan foydalanish samarasiga salbiy ta'sir etmoqda. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev 2023-yil 17-18-noyabr kunlari Surxondaryo viloyatiga tashrifi chog'ida viloyatni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish yuzasidan o'tkazilgan yig'ilishda suv masalasiga ham to'xtaldi va "Suv tekin emas", degan g'oyani aholiga chuqur singdirish, uni mahalla faollari, nuroniylar, ziyolilar va keng jamoatchilik bilan birga kundalik turmush qoidasiga aylantirish asosiy vazifa bo'lishi lozim", – dedi prezident[4].

Hozirgi vaqtda qishloq xo'jaligi tarmog'ida faoliyat yuritayotgan tadbirkorlik subyektlarining asosiy qismida foydalanilgan suvni o'lchash asboblari mavjud emas. Bu esa suv resurslaridan foydalanganlik uchun to'lanadigan soliq bazasi suvdan foydalanish va suvni iste'mol qilish sohasidagi vakolatli organ (Suv xo'jaligi vazirligi) tomonidan tasdiqlangan suv resurslari iste'molining normativlariga ko'ra aniqlanishini anglatadi. Odatda, bunday vaziyatlarda suvdan foydalanishning holati yaxshi bo'lmaydi. Chunki, suvdan foydalanuvchilar o'zlari foydalangan suvning miqdoridan kelib chiqib haq to'lasalar, suvdan tejab foydalanishga harakat qiladilar. Yil sayin tanqis bo'lib borayotgan suv resursidan tejab foydalanishni yo'lga qo'yish uchun qishloq xo'jaligi tarmog'ida imkon qadar tezroq suv o'lchash asboblarini o'rnatishga erishish lozim.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Bizning fikrimizcha, suv resurslaridan to'liq va samarali foydalanish uchun quyidagi tadbirlarni amalga oshirish lozim:

- suv xo'jaligining huquqiy asoslari va normativ-huquqiy hujjatlarini takomillashtirib borish;
- xo'jaliklararo va ichki xo'jalik sug'orish tizimlarini modernizatsiya qilish;
- suv xo'jaligi sohasida amalga oshirilayotgan ilmiy-tadqiqot, tajriba-konstruktorlik ishlari ko'lamini kengaytirish, innovatsiyalar, ilmiy yutuqlar va nou-xaularni joriy qilish;
- suv resurslarini boshqarish sohasida bozor mexanizmlarini joriy etish;
- zamonaviy suvni tejaydigan texnologiyalarni joriy etish, qishloq xo'jaligi ekinlarini yetishtirishda suv tejovchi sug'orish texnologiyalarining joriy qilinishini yanada kengaytirish va davlat tomonidan rag'batlantirib borish, ushbu sohaga xorijiy investitsiyalar va grantlarni jalb qilish;
- suv xo'jaligi inshootlarida real vaqt rejimida suvni nazorat qilish va uning hisobini yuritish uchun "aqlli" texnologiyalar tizimini joriy etish

4 https://kun.uz/uz/news/2023/11/17/prezident-suv-tekin-emas-degan-goyani-aholiga-chuqur-singdirish-lozim

- yerlarni lazerli tekislashni yanada kengaytirish orqali suv isrofgarchiligining oldini olish;
- suv xo‘jaligi sohasi uchun malakali kadrlar tayyorlash va ularning malakasini oshirishni yo‘lga qo‘yish va hokazo.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 10-iyuldagi “O‘zbekiston Respublikasi suv xo‘jaligini rivojlantirishning 2020-2030-yillarga mo‘ljallangan konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-6024-sonli Farmoni. Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi, 11.07.2020-y. 06/20/6024/1063-son
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 23-oktabrdagi “O‘zbekiston Respublikasi qishloq xo‘jaligini rivojlantirishning 2020-2030-yillarga mo‘ljallangan strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5853-sonli Farmoni. Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi, 24.10.2019-y., 06/19/5853/3955-son; 01.05.2021-y., 06/21/6217/0409-son.
3. Murtazayev O., Ahrorov F.B. Qishloq xo‘jaligi iqtisodiyoti. Darslik. –T.: “ILM ZIYO”, 2017. -415 b.
4. Ergashev R.X., Fayziyeva Sh.Sh., Xamrayeva S.N. Qishloq xo‘jaligi iqtisodiyoti. Darslik. –T.: “Iqtisod-moliya”, 2018. -404 b.
5. Babaxolov Sh.B. “Qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarishiga iqlim o‘zgarishining ta’siri va adaptatsiya jarayonlarini iqtisodiy baholash” mavzusidagi iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori dissertatsiyasi aftoreferati. Toshkent, 52 b.
6. https://agroworld.uz/uz/news/the-main-task-of-water-management-is-water-use-efficiency

YASHIL

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o‘g‘li

2025. № 11

© Materiallar ko‘chirib bosilganda ““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma’sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga
maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.
El.Pochta: sq143235@gmail.com
Bot: @iqtisodiyot_77
Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo‘lishingiz mumkin. Obuna bo‘lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to‘lov haqidagi ma’lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo‘natishingizni so‘raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo‘natamiz.

““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali 03.11.2022-yildan
O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№566955 reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug‘bek tumani
Kumushkon ko‘chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz